

Kneuterdijk

Met 1 Bijlage.

Aan
den Gemeenteraad van 's-Gravenhage.

Edel Achtbare Heeren.

Naar aanleiding van het ongunstig advies van de Schoonheids-Commissie te 's-Gravenhage over het door ons ontworpen bouwwerk, te stichten op den hoek van den Langen Vijverberg en den Kneuterdijk, waarin gevestigd zouden worden de kantoren van de Ned. Handel-Maatschappij, zij het ons vergund het navolgende onder Uwe aandacht te brengen.

Voorop dient wel gesteld dat over smaak en stijl moeilijk valt te twisten, bijzonderlijk tegenwoordig, nu het oog veelal beneveld is door eigenaardige veranderende geestesrichtingen en wilsuïtingen, waarvan ook de Schoonheids-Commissie den terugslag kan gevoelen.

Voor normale, gezonde, kunstlievende mensen is het intusschen niet twijfelachtig of een gebouw inderdaad mooi is, een omgeving siert en aan de eischen der praktijk voldoet.

Tegenover het advies der Schoonheids-Commissie meenen wij, dat we ten aanzien van een en ander in onze bouwwerken niet te kort schoten en dat ook het kantoorgebouw voor de Ned. Handel-Maatschappij volgens ons ontwerp eerlang niet alleen zal zijn een voornaam kantoorgebouw, mooi en goed van lijn en compositie — voldoende aan redelijke praktische eischen — maar ook een goede architectonische schepping.

Wij houden ons in alle bescheidenheid er van overtuigd, dat hernieuwde en ampele bezichtiging der teekeningen U onze meening zal doen deelen, dat de bewering der Schoonheids-Commissie, als zoude het ontwerp het karakter missen van een voornaam kantoorgebouw, inderdaad foutief is, welke bewering trouwens door die Commissie ook niet gemotiveerd is.

Tegenover deze ongemotiveerde bewering stellen wij vast, dat het integendeel aan alle eischen van een voornaam kantoorgebouw voldoet; immers de kenmerken van voornaamheid zijn: eenvoud, waarheid en degelijkheid.

Aan deze kenmerken schijnt ons ten volle voldaan.

De groote afmetingen en lijnen van het geheel, de

streng, vrijwel gelijkvormige raamverdeling waarborgen evenwicht en rust, terwijl de onderbreking in dak en toren, stroeve, drukkende ernst wegnemen en harmonie en sierlijkheid bevorderen.

Onnoodige opsmuk en ongemotiveerde versieringen zijn vermeden.

Het ontwerp is waar, omdat het exterieur de voortzetting is van het interieur, de verhoudingen wel overwogen en logisch ontwikkeld zijn en het geheel een duidelijke uiting is van één gedachte en toepassing omtrent kunst en stijl.

Het ontwerp is degelijk, omdat het voldoet aan behoorlijke constructieve eischen.

Ten slotte toont een onbevangen blik op de omgeving — Vijverberg en Hofvijver — aanstonds dezelfde karaktereigenschappen, terwijl de aanpassing van het ontwerp aan moderne behoeften en bestemming harmonisch tot uiting komt.

Op grond van het bovenstaande zal het ontworpen gebouw eerlang ten volle aansluiten bij het stadsgezicht ter plaatse, hetgeen van af den eersten dag dat ons de opdracht door de Ned. Handel-Maatschappij werd verstrekt, door ons als eerste eisch werd gevoeld.

De Schoonheids-Commissie begeeft zich naar onze meening bij haar critiek onbevoegdlijk op gevaarlijk terrein, waarbij dan aanstonds in het oog valt, dat zij zich onthoudt van zakelijke aanwijzing van fouten in het ontwerp.

Haar eenige opmerking betreffende de gewilde, onbevredigende plaatsing van den toren is klaarblijkelijk onjuist, daar deze als opheffende versiering natuurlijk voortvloeit uit den bouw van het trappenhuis, aansluitend aan de entree aan den voorgevel, en te meer omdat daardoor de regelmatige voortzetting der raamverdeling toch onderbroken wordt.

Elke andere plaatsing ware veeleer gewild geweest.

Bij het onderhoud dat de technisch adviseur van de Ned. Handel-Maatschappij en wij op verzoek van eerstgenoemde met den Voorzitter en den Secretaris van de Schoonheids-Commissie mochten hebben, na het uitbrengen van het ongunstig advies dier Commissie en na de daarop gevolgde mededeeling daarvan door het college van Burgemeester en Wethouders aan de Directie der Ned. Handelmaatschappij, werd onzerzijds aangeboden eventueel aan te wijzen fouten te herstellen. Het antwoord luidde: „Het „gaat niet om details, het gaat om het karakter van het „gebouw. Ons schrijven aan Burgemeester en Wethouders „(in afschrift hierbij overgelegd, —) bevat alle bezwaren.”

Geconstateerd zij dat de Schoonheids-Commissie zich mengt in bijzondere zoekende richtingen der tegenwoordige bouwkunst en afkeurt een ontwerp dat in haar oogen

herinnert aan de bekende Oud-Hollandsche architectuur.

Deze inmenging is bovendien volkomen onbillijk.

Wanneer het oordeel der Schoonheids-Commissie afhangt van haar sympathie voor bepaalde kunstuitingen, dan vormt zij een geduchte hinderpaal voor een juiste ontwikkeling der architectuur als kunst.

Aan bepaalde kunstuitingen wordt eerst in verloop van jaren recht wedervaren.

De argumentatie der Schoonheids-Commissie: „Als motief „is aangenomen een renovatie van vroeg 17e eeuwse „Renaissance, welke stijl juist haar charme ontleende door „de wel overwogen verhoudingen en detailleeringen op „kleine schaal, zoodat een schilderachtig geheel ontstond” is onjuist, zowel blijkens de in den aanvang gegeven toelichtingen van het ontwerp, als blijkens hetgeen gebouwen uit den Renaissancetijd ons aantoonen.

Wij hebben slechts te herinneren aan bekende groote gebouwen als: het Kadaster en het Waaggebouw te 's Gravenhage, het Oude Vrouwenhuis aan den Amstel, het Oude Mannen- en Vrouwenhuis aan de Nieuwe Heerengracht, het West-Indisch huis aan het oude Rapenburg, allen te Amsterdam, die geen schilderachtig, maar wel een voornaam karakter vertoonen, en een zuivere representatie zijn van de eigenaardige, specifiek Hollandsche architectuur.

Voormelde argumentatie der Schoonheidscommissie mist o.i. ten eene male haar doel.

Wij wenschen hier niet in de kleinheid te vervallen een twistvraag te maken over de uitspraak „renovatie” van vroeg 17e eeuwse Renaissance.

Wij zijn overtuigd dat hier geen sprake is van renovatie, maar stellig van breed ontwikkelde voortbouwning op een mooie, veel geliefde, bij uitstek nationale kunstuiting.

Juist aandachtige beschouwing en vergelijking van het ontwerp moet deze meening zeker bevestigen.

Ware de gedachtengang der Schoonheidscommissie juist, dan zouden daarmee zijn veroordeeld alle kunstvoortbrengselen uit de geheele Romeinsche architectuur en later uit het geheele kunsttijdperk der Renaissance, dat in zijn bloei doorwerkte tot einde der 18e eeuw en waarop nog steeds wordt voortgebouwd tot op onze dagen in Frankrijk, België, Italië, Engeland, Amerika, kortom over de geheele wereld.

De domineerende motieven van die stijlperioden zijn immers ontleend aan den Griekschen stijl, zoodat zij in den zin der Schoonheidscommissie als „renovatie” daarvan zouden kunnen worden aangemerkt; uit den aard totaal verkeerd.

Een voorbeeld ter verduidelijking.

De oorspronkelijk Grieksche tempelzuil met basement en kapiteel, kroonlijst en tympanon, een zuiver constructief element van zeer groote afmeting, vond zijn toepassing dikwijls, ja meestal geheel afwijkend van de oorspronkelijke bestemming op allerlei schaal, van af die voor gebouwen, tot op den meest kleinen schaal aan gebruiksvoorwerpen.

Ik herinner slechts aan enkele voorbeelden:

Het Colosseum te Rome, waar de zuil als pilastermotief wordt opgestapeld over verschillende verdiepingen.

De koepel van St. Pieter te Rome, waar zij in plaats van draagmotief gebruikt werd als contrefort.

Evenzoo aan de meeste Fransche beroemde bouwwerken.

Het paleis op den Dam.

Het Mauritshuis in den Haag.

Opera te Parijs.

Paleis van Justitie te Brussel.

De talrijke bekende gevels te Amsterdam en elders.

Koorhekken, kapelafscheidings, jubées in alle kerken in binnen- en buitenland.

Kerkmonumenten en epithafia.

Pendules en klokken uit het tijdperk der Lodewijkstijlen.

Kasten, betimmeringen, enz.

Byouteriekistjes, snuifdoosjes, kleine quincailleries, enz. enz.

De zuil bestemd om de zware dakconstructie van den tempel te dragen wordt dus op allerlei schaal en op allerlei wijze in toepassing gebracht.

De Renaissance was een evolutie op de gothiek, maar evenzeer een evolutie op de Grieksche tempelarchitectuur.

Met het Grieksche zuilmotief in toepassing te brengen omstreeks 2000 jaren later, ging de maatschappij en de bouwkunst in hare ontwikkeling vooruit.

Voortbouwend op de Oud Hollandsche architectuur gaat de bouwkunst en de maatschappij evenzeer vooruit.

De Renaissance was, omdat de Grieksche zuil daarin domineerde, geen renovatie, zij was een nieuwe ontwikkelingsgang.

Waar wel niemand gevonden zal worden, die geen bewondering heeft voor het kunsttijdperk der Renaissance, is met het bovenstaande voldoende aangetoond, dat onjuist is de bewering der Schoonheidscommissie, dat het ontwerp, door wat zij noemt renovatie van 17e eeuwse motieven, een tweeslachtig en daardoor onbevredigend geheel zou zijn.

Immers worden al die toepassingen als ontwikkeling en voortbouwing beschouwd en in dien zin heft de voortbouwing onzer kunstgedachte op de Oud-Hollandsche architectuur niet in het minst onze karaktereigenschap van oorspronkelijkheid op.

Nu Uw College door den onverwachten loop der omstandigheden geroepen is hier als rechter op te treden, achten wij het noodzakelijk deze beschouwing ter kennis van Uw College te brengen.

Met inachtneming van het bekende woord van Viollet le Duc „Toute forme qui n'est pas indiquée par la structure, doit être repoussée”, heeft ieder ernstig en breed onderlegd kunstenaar het recht te maken wat hij mooi vindt.

Men kan hem niet verbieden sympathie te toonen voor iets wat hem aantrekt en daarop voort te arbeiden.

Voor ons heeft de Oud-Hollandsche bouwkunst groote aantrekkelijkheid; anderen gevoelen zich aangetrokken door kunstuitingen uit andere landen, hetzij uit vroeger of later tijden, of tot uitheemsche uitingen, ons volkskarakter vreemd; velen kunnen alleen gevoelen voor hetgeen tijdgenooten hier en elders tot aanzijn roepen.

Studeerende en scherp kijkend bemerkt men echter steeds dat ook zoogenaamd oorspronkelijke kunstuitingen ontleend zijn en — voortbouwen — op uitingen uit vroegere tijden.

Of de kunstrichting, die thans veel aangehangen wordt, en zich manifesteert in een groote oneenigheid in kunstuiting, inderdaad blijvende waarde heeft, zal de tijd moeten leeren; ondergeteekenden matigen zich daarover geen oordeel aan, maar zij hebben het recht van anderen te eischen ook de kunstgedachte die hen bezielt te eerbiedigen.

Ernstige, zelfzoekende werkers hebben recht op waardeering van hun arbeid, waar zij met hunne gaven en inspiratie bijdragen tot ontwikkeling van de maatschappij en haar kunst. Volkomen oorspronkelijk is niemand; de wereld en haar kunst bestaan waarlijk geen duizenden jaren, om ons oog te sluiten voor alles wat reeds is. Een gestage evolutie heeft plaats, en zij die willen doen alsof er niets aan onzen tijd vooraf was gegaan, loopen gevaar den ontwikkelingsgang der menschheid terug te zetten in plaats van hem te bevorderen.

Waarop men voortbouwt en op welk kunsttijdperk is de zaak van den kunstenaar.

Een Schoonheids-Commissie die geen vrijheid aan deze opvatting laat, maar strenge censuur oefent en den ontwikkelingsgang der kunst in een bepaald spoor wil dringen, dreigt in strijd met hare roeping, aan dezen ontwikkelingsgang groote belemmering in den weg te leggen.

Bij alle, zelfs bij de schoonste scheppingen in onze nieuwe geschiedenis, hebben de ontwerpers hunne gedachten aan voldragen oude stijlen ontleend, welke dan een aanpassing vonden aan den nieuwen tijd, gedachtig aan het wijze rijmpje:

Bestudeer 't oude,
Opdat gij 't onthoude,
En krachten moogt winnen,
Om 't nieuwe t' ontginnen.

Dit verdient o.i. meer aanbeveling dan het toepassen van koude, uitheemsche, grillige, heidsche, oeroude en piepjonge vormen en lijnen, vreemd aan ons Hollandsch volkskarakter en onze moderne levenseischen.

Met volle waardeering echter voor werk van anderen en ieders pogingen om iets goeds tot stand te brengen, eischen ook wij waardeering voor ernstig streven naar een architectuur, die zich aanpast aan de behoeften van onzen tegenwoordigen tijd.

Afgezien van hetgeen wij in den aanvang betoogden over het aanpassen aan de omgeving is het niet te rechtvaardigen dat het ontworpen bouwwerk, — onze oprechte overtuigde kunstuiting —, voortbouwend op de Oud-Hollandsche architectuur, niet aan den hoek van den Vijverberg zou mogen verrijzen, maar daarvoor een andere kunstuiting zou worden opgedrongen.

Nergens in het buitenland wordt een ernstig werkend architect beperkt in zijn uitingen, hetzij hij motieven ontleent aan de oudere of de nieuwere historie, hetzij hij geheel voortbouwt op bestaande kunstuitingen.

Men zie slechts naar de belangrijke bouwwerken in Frankrijk, België, Italië, Oostenrijk, Engeland en zooveel andere landen van Europa en in Amerika, waarin een steeds voortbouwen op de Renaissance in de meeste bouwwerken is te bespeuren.

Waar ondergeteekenden noch door de Schoonheids-Commissie, noch door Burgemeester en Wethouders in de gelegenheid werden gesteld hun ontwerp nader toe te lichten, hebben zij zich veroorloofd deze uitvoerige beschouwing aan Uw College aan te bieden, in de stellige verwachting dat Uw College recht zal doen en niet onmogelijk maken de uitvoering van een plan, waaraan kunstliefde en arbeidzaamheid gedurende vele maanden hare beste krachten wijdden.

Met de meeste hoogachting,

hebben wij de eer te zijn,

Uw dv. dn.:

(get.) M. A. VAN NIEUKERKEN,
Arch. B.N.A.
" J. VAN NIEUKERKEN,
Arch. B.N.A.

DEN HAAG, 9 September 1920.
